ALISHER NAVOIYNING “FARHOD VA SHIRIN” DOSTONIDA INSONPARVARLIK VA KOMIL INSON G‘OYASI

Muallif: **Nazirova O‘lmasxon**

Annotatsiya. Ushbu maqolada Alisher Navoiyning “Farhod va Shirin” dostonida ilgari surilgan insonparvarlik, muhabbat, sadoqat, mehnatsevarlik va komil inson g‘oyalari tahlil qilinadi. Farhod obrazining ma’naviy qiyofasi, uning ezgulik yo‘lidagi intilishi hamda asarning badiiy-estetik ahamiyati yoritiladi.

Kalit so‘zlar: Alisher Navoiy, “Farhod va Shirin”, doston, Farhod obrazi, ishq, sadoqat, insonparvarlik, komil inson.

Аннотация. В статье анализируются идеи гуманизма, любви, верности, трудолюбия и совершенного человека в поэме Алишера Навои «Фархад и Ширин». Рассматриваются духовный облик Фархада, его стремление к добру и художественно-эстетическое значение произведения.

Ключевые слова: Алишер Навои, «Фархад и Ширин», поэма, образ Фархада, любовь, верность, гуманизм, совершенный человек.

Abstract. This article examines the ideas of humanism, love, loyalty, diligence, and moral perfection in Alisher Navoi’s poem “Farhod va Shirin” (“Farhad and Shirin”). It discusses Farhod’s spiritual character, his pursuit of goodness, and the work’s literary and aesthetic significance.

Keywords: Alisher Navoi, “Farhod va Shirin,” poem, Farhod, love, loyalty, humanism, moral perfection.

KIRISH

Alisher Navoiy mumtoz o‘zbek adabiyotining yirik namoyandasi bo‘lib, uning ijodi Sharq adabiy tafakkuri taraqqiyotida muhim o‘rin egallaydi [1]. Shoirning “Xamsa” asari tarkibidagi “Farhod va Shirin” dostoni insoniy fazilatlar, chin muhabbat, fidoyilik va

ezgulik haqidagi qarashlarni badiiy jihatdan yuksak darajada ifodalagan asarlardan biridir. Doston voqealari sevgi qissasi doirasidan ancha keng bo‘lib, unda insonning o‘z maqsadi yo‘lida mehnat qilishi, adolatga intilishi va boshqalarga manfaat yetkazishi kabi masalalar ham ko‘tariladi.

Navoiyning badiiy olamida inson qadri uning nasabi yoki boyligi bilan emas, balki aqli, odobi, mehnati va axloqiy tanlovi bilan belgilanadi. Shu nuqtayi nazardan, “Farhod va Shirin” dostonini o‘rganish shoirning insonparvarlik konsepsiyasini anglash, mumtoz adabiyotdagi komil inson timsolini tahlil etish imkonini beradi.

FARHOD OBRAZI VA KOMIL INSON G‘OYASI

Dostondagi Farhod obrazi jismoniy kuch, aql-zakovat, hunar va yuksak axloqiy fazilatlarning uyg‘unligi bilan ajralib turadi. U faqat muhabbat yo‘lida iztirob chekadigan oshiq emas; Farhod o‘z mehnati, jasorati va boshqalarga yordam berishga tayyorligi bilan ham e’tiborni tortadi. Uning xarakterida shaxsiy baxtga intilish bilan birga, insonlar hayotini yengillashtirish, qiyinchiliklarni bartaraf etish istagi mujassam.

Farhodning mehnatga munosabati alohida ahamiyatga ega [2]. U mashaqqatdan qochmaydi, maqsadiga erishish uchun kuch va irodasini ishga soladi. Mehnat doston talqinida shunchaki jismoniy harakat emas, balki insonning ichki kamolotini namoyon qiladigan axloqiy mezondir. Qahramonning hunar egallashi, to‘siqlarni yengishi va qat’iyat bilan harakat qilishi o‘quvchini sabr, intizom va mas’uliyat haqida o‘ylashga undaydi.

Farhodning komilligi uning boshqalarga munosabatida ham ko‘rinadi. U o‘z manfaatini hamma narsadan ustun qo‘ymaydi; ezgulik va adolatni qadrlaydi. Shu sababli Farhod obrazi Navoiy tasavvuridagi yetuk insonning muhim belgilarini — bilim, hunar, jasorat, sadoqat va rahmdillikni birlashtiradi.

DOSTONDA ISHQ VA SADOQAT TALQINI

“Farhod va Shirin”ning markaziy mavzularidan biri — chin muhabbatdir. Navoiy muhabbatni faqat ikki inson o‘rtasidagi tuyg‘u sifatida emas, balki insonni ma’nan yuksaltiradigan kuch sifatida tasvirlaydi [1]. Farhodning sevgisi uning irodasini mustahkamlaydi, hayotiga maqsad beradi va qahramonning ma’naviy qiyofasini yanada yorqinroq namoyon etadi.

Dostonda sadoqat tushunchasi muhabbat bilan chambarchas bog‘langan. Chin sevgi qahramondan sabr, fidoyilik va o‘z so‘ziga sodiq qolishni talab qiladi. Farhodning kechinmalari orqali shoir inson tuyg‘ularining kuchini, va’daga vafo qilishning axloqiy qiymatini ochadi. Biroq asardagi muhabbat talqini shaxsiy hislar bilangina cheklanmaydi: u ezgulik, poklik va ma’naviy mas’uliyat bilan uyg‘un holda namoyon bo‘ladi.

Shirin obrazi ham dostonning g‘oyaviy-badiiy tuzilishida muhim o‘rin tutadi. Uning qadr-qimmati va tanlovlari voqealar rivojiga ta’sir ko‘rsatadi. Farhod va Shirin munosabatlari orqali Navoiy muhabbatning inson hayotidagi o‘rnini, sadoqatning qiyin sinovlarda namoyon bo‘lishini ko‘rsatadi.

BADIIY MAHORAT VA ASARNING G‘OYAVIY QATLAMLARI

Navoiy doston voqealarini ta’sirchan tasvirlar, ramziy ma’nolar, mubolag‘a va qarama-qarshi xarakterlar yordamida rivojlantiradi. Qahramonlarning ichki kechinmalari tabiat manzaralari va voqealar bilan uyg‘unlashtiriladi. Natijada o‘quvchi nafaqat tashqi hodisalarni, balki obrazlarning ruhiy holatini ham his etadi. Mumtoz she’riyatga xos badiiy san’atlar asarning hissiy ta’sirini kuchaytiradi.

Dostondagi ezgulik va yovuzlik, sadoqat va xiyonat, mehnat va loqaydlik o‘rtasidagi qarama-qarshiliklar asarning axloqiy mazmunini chuqurlashtiradi. Farhodning ma’naviy ustunligi uning boshqalardan kuchliroq ekanidagina emas, balki o‘z imkoniyatlarini ezgu maqsadlarga yo‘naltirishida ko‘rinadi. Shu jihatdan asar bugungi kitobxon uchun ham ahamiyatini yo‘qotmagan: unda mehnatni qadrlash, va’daga vafo, inson sha’nini hurmat qilish kabi g‘oyalar ilgari suriladi.

Dostonning yana bir muhim jihati — shaxs va jamiyat munosabatining yoritilishidir. Qahramonning harakati atrofidagi insonlarga ta’sir ko‘rsatadi, uning tanlovi esa axloqiy mezonlar bilan baholanadi. Navoiy shu orqali insonning haqiqiy buyukligi boshqalarga qanday munosabatda bo‘lishi va o‘z kuchidan qanday foydalanishida namoyon bo‘lishini uqtiradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Alisher Navoiyning “Farhod va Shirin” dostoni chin muhabbat, sadoqat, mehnatsevarlik va insonparvarlik g‘oyalarini mujassam etgan yuksak badiiy asardir. Farhod obrazi orqali shoir bilimli, hunarli, qat’iyatli va ezgulikka intiluvchi inson idealini yaratadi. Shirin obrazi esa muhabbat va sadoqat mavzusining badiiy ochilishiga xizmat qiladi.

Dostonning tarbiyaviy ahamiyati shundaki, u o‘quvchini insoniylikni qadrlashga, qiyinchiliklar oldida chekinmaslikka, mehnat va bilim orqali kamol topishga chorlaydi. Navoiyning ushbu asari mumtoz adabiyot merosining muhim namunasi bo‘lish bilan birga, bugungi kunda ham ma’naviy-axloqiy qadriyatlarni anglash uchun dolzarb manba bo‘lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Alisher Navoiy. Farhod va Shirin. — Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi.

2. Alisher Navoiy. Mukammal asarlar to‘plami. — Toshkent: Fan.

3. Hayitmetov A. Navoiy lirikasi. — Toshkent: O‘zbekiston.

4. Mallayev N. O‘zbek adabiyoti tarixi. — Toshkent: O‘qituvchi.

5. Bertels Ye. E. Navoiy va Jomiy. — Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti.

Maqola ichidagi [1] va [2] havolalar foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxatidagi tegishli manbalarga ishora qiladi.